

دہ

جف آندرو

ترجمہ محمد شہبا

فهرست

هفت	یادداشتی درباره این مجموعه
۱	سپاسگزاری
۳	۱. مقدمه: چیزی کوچک ...
۹	۲. سینمای جهان در آغاز هزاره سوم
۱۵	۳. سینمای ایران: موردی ویژه
۲۵	۴. عباس کیارستمی: موردی بسیار ویژه
۴۱	۵. کیارستمی و سینمای دیجیتال: ای بی سی افریقا
۴۹	۶. ده
۴۹	۱. منشأ
۵۵	۲. روایت
۶۰	۳. پسر
۶۴	۴. راننده
۶۸	۵. مسافران
۸۲	۶. ماشین
۸۵	۷. شهر
۸۹	۸. کارگردان: «کارگردانی کننده»
۹۳	۹. کارگردان: «کارگردانی شونده»
۹۶	۱۰. فیلم
۹۹	۷. درسی برای دیگران
۱۰۳	۸. درسی برای کیارستمی
۱۰۹	۹. شعر و حرکت
۱۱۵	۱۰. نتیجه گیری: آغاز چیزی بزرگ؟
۱۱۹	یادداشتها
۱۳۱	عنوان بندی
۱۳۳	برابرنامه

یادداشتی دربارهٔ این مجموعه

سینما هنری شکننده است. از بسیاری از شاهکارهای سینما نسخه‌ای به جا نمانده و آنهایی هم که باقی مانده اغلب ناقص یا آسیب دیده است. به دلیل همین تجزیه پذیری فیزیکی میراث سینمایی است که «آرشیو ملی فیلم و تلویزیون»، جزو «واحد مجموعه‌های مؤسسه فیلم بریتانیا»، فهرستی از سیصد و شصت فیلم مهم تاریخ سینما تهیه کرده و هدف درازمدت این آرشیو آن است تا مجموعه‌ای از بهترین نسخه‌های این فیلمها را فراهم آورد و آنها را در طول سال به طور مرتب در نشنال فیلم تیه تر لندن به نمایش بگذارد.

مؤسسه فیلم بریتانیا دو مجموعه کتاب دربارهٔ فیلمهای مهم سینمایی منتشر ساخته و می‌سازد: یکی مجموعه «فیلمهای کلاسیک» و دیگری مجموعه «فیلمهای کلاسیک مدرن». مجموعه نخست - ویراستار مجموعه راب وایت و مشاوران مجموعه ادوارد باسکامب، کالین مک‌کیب و دیوید میکر - شامل سیصد و شصت کتاب دربارهٔ آن سیصد و شصت فیلم مهم تاریخ سینماست. مجموعه دوم - به ویراستاری راب وایت - ظاهراً شمار مشخصی ندارد و هر فیلم ماندگار و مهم امروز (از سه دههٔ پیش تا کنون و آینده) را دربرمی‌گیرد. مؤسسه فیلم بریتانیا از منتقدان و محققان و رمان‌نویسان و چهره‌های شاخص هنری دعوت کرده است تا به انتخاب خود دربارهٔ یکی از آن سیصد و شصت فیلم یا یکی از فیلمهای مهم امروز بنویسند. عکسهای کتابهای این مجموعه نیز از روی نسخه‌های موجود در آرشیو ملی فیلم و تلویزیون تهیه شده است.

در ترجمهٔ فارسی این کتابها آنها را در مجموعهٔ واحدی به نام «تکنگاری فیلم» گرد آورده‌ایم و امیدواریم که انتشار عناوین برگزیدهٔ این دو مجموعه - آنهایی که با ملاحظات فرهنگی جامعهٔ ما سازگاری بیشتری دارد - تداوم یابد و به این ترتیب مجموعه‌ای خواندنی دربارهٔ شاهکارهای دیروز و امروز سینما فراهم آید.

در این ترجمه، تاریخ تولید فیلمها را به فارسی آورده‌ایم و معمولاً سال نمایش را نیز ذکر نموده‌ایم و اگر در تاریخ ساخت یا نمایش فیلمهای ایرانی در متن اصلی

کتاب اشتباهی بوده آن را تصحیح کرده‌ایم. اگر به رویدادی در کشورهای غربی (همچون جشنواره فیلم کن) اشاره شده باشد آنها به همان صورت میلادی آورده‌ایم. قابل ذکر است که نویسنده در بخش سپاسگزاری نام افراد بسیاری را ذکر کرده است که برخی از آنها به دلیل ناآشنایی برای خواننده فارسی زبان حذف شده‌اند. حذفهایی که در متن با ... مشخص شده از متن اصلی است. گاهی توضیحاتی را به متن افزوده‌ایم. این موارد را داخل کروشه قرار داده‌ایم. از عباس کیارستمی که نسخه اول این ترجمه را خواندند و در کمال تواضع و زیرکی هیچ پیشنهادی ارائه نکردند! سپاسگزارم. و البته تلاش مهندس ساغروانی مدیر محترم انتشارت هرمس و دیگر همکاران ایشان در جهت چاپ و نشر این مجموعه جای سپاس ویژه دارد.

محمد شهبها

تهران، بهار ۱۳۸۵

سپاسگزاری

این کتاب چکیدهٔ اندیشه‌ها و احساسات خود من دربارهٔ ده است ولی، همچون همیشه، تا اندازه‌ای حاصل گفتگوها و بحث‌هایی غیررسمی است که در این سالها با دوستان و همکاران و دیگر هواداران کیارستمی داشته‌ام. از همهٔ این افراد به خاطر نظرات و تشویق‌ها و کمک‌هایشان سپاسگزارم. نیز باید از مادرم «الیو» و همسرم «آن» به خاطر بردباری‌شان تشکر کنم که گاهی در حین تدارک و نگارش این کتاب از آنان کناره می‌جستم و رفتاری خودسرانه در پیش می‌گرفتم. از آنجا که انتشار این کتاب با مروری بر آثار کیارستمی در لندن مصادف شده است باید از کارکنان «نشال فیلم تیه‌تر» و «مؤسسهٔ فیلم بریتانیا» نیز سپاسگزاری کنم، بویژه از راب وایت که ثابت کرد ویراستاری دلسوز و یاری‌رسان است. تلاش و همکاری دیگر کارکنان واحد انتشارات این مؤسسه نیز جای سپاس فراوان دارد.

بی‌تردید نگارش این کتاب بدون همکاری شماری از هواداران کیارستمی ممکن نمی‌شد، از همهٔ آنان سپاسگزارم، بویژه از فرهاد و ماژانه حکیم‌زاده در «بنیاد میراث ایران» در لندن، مونیکا دوناتی و مارتین کارمیتز در ام‌کی ۲ پاریس، محمد اطبایی در تهران، و برگزارکنندگان نمایشگاه «در جاده‌های کیارستمی» در تورین.

در آخر، باید از مانیا اکبری و بویژه از عباس کیارستمی به خاطر یاری‌های بی‌دریغشان در بسیاری از موارد تشکر کنم. این کتاب را به دو نفر تقدیم می‌کنم: همسرم «آن» که سالهاست فیلم‌های کیارستمی را با من تماشا و زندگی و تنفس کرده و دربارهٔ آنها حرف زده، و

عباس که به من آموخته به سینما و زندگی جور دیگری نگاه کنم. همه نقل قول‌ها، جز در مواردی که تصریح شده، برگرفته از گفتگوهای من با عباس کیارستمی و مانیا اکبری است. گفتگو با مانیا اکبری در سپتامبر ۲۰۰۲ در لندن؛ و گفتگو با عباس کیارستمی در ژوئن ۱۹۹۹ در لندن (بر صحنه نشنال فیلم تیه‌تر)؛ در مه ۲۰۰۲ در کن؛ در سپتامبر ۲۰۰۳ در تورین؛ در ژانویه ۲۰۰۴ در لندن (یکی از آنها بر صحنه موزه ویکتوریا و آلبرت)؛ و در مه ۲۰۰۴ در کن صورت گرفته است.

۱ مقدمه: چیزی کوچک ...

این فیلم را به این دلیل دوست دارم که حتی خود من که کارگردانش بوده‌ام نمی‌دانم کدام قسمتش تخیلی است و کدام قسمتش مستند. انگار که فیلم را من نساخته‌ام و متعلق به من نیست. انگار که خودش، خودش را ساخته. شخصیت اصلی این قدر قوی بود که به من دیکته می‌کرد چه کار باید بکنم. وقتی فیلم را دیدم متوجه شدم که مصنوعی نیست بلکه متفاوت است؛ این فیلم مسئولیت مرا در مقام فیلمساز افزایش داد. سینما دیگر آن هنر پر طول و تفصیل و پرهزینه سابق نیست. سینما درباره تجزیه و تحلیل تجربه‌های تک تک آدمهاست، و اینکه انسان چگونه می‌تواند در درون این ذهنیت خودش را پیدا کند. به نظر من سینما این است یا باید این باشد. بعد از ساختن این فیلم متوجه شدم که چقدر با تک تک این شخصیتها می‌توانم همذات پنداری کنم، و چقدر خود من در آن حضور دارم ...

عباس کیارستمی^۱

هواداران ده کیارستمی شاید گمان کنند که نقل بالا درباره این فیلم است. اما هرچند این سخنان درباره ده نیز صدق می‌کند ولی کیارستمی این حرفها را سالها پیش از ساختن این فیلم و در مورد کلوز آپ: نمای نزدیک (۱۳۶۹) زده است، و این نشان می‌دهد که نوعی انسجام و پیوستگی میان آثار او وجود دارد. همین که روند کاری کیارستمی را بررسی کنیم متوجه می‌شویم که میان فیلمهای او پیوستگی شگفتی به

چشم می خورد و همان گونه که خود وی گفته است «از دل هریک از فیلمهای من فیلمی دیگر بیرون می آید».^۲

این نکته در فهم دستاوردهای کیارستمی در مقام فیلمساز، و در واقع در مقام هنرمند، اهمیت بسزایی دارد. هریک از فیلمهای وی به تنهایی کاملاً قابل درک است اما اگر بدانیم که آن فیلم در کجای روند کلی آثار او قرار می گیرد نه تنها فهم بهتری از آن پیدا می کنیم بلکه غنا و طنین آن نیز بیشتر می شود. البته این سخن را درباره آثار بسیاری از فیلمسازان می توان گفت، اما در مورد کیارستمی میزان روابط بینامتنی هم فراوان است و هم تأثیربخش. گادفری چشایر در مقاله ژرف نگرانه و مفیدش «چگونه فیلمهای کیارستمی را تأویل کنیم» به حق چنین توصیه می کند: «توجه داشته باشید که ترتیب تماشای فیلمهای وی تأثیری عمیق بر چگونگی دریافت آنها دارد».^۳ البته برای فهمیدن و لذت بردن از ده لازم نیست که تک تک فیلمهای کیارستمی را دیده باشیم، و صد البته نیازی نیست که آنها را به همان ترتیب تولیدشان تماشا کرده باشیم. در اینجا نیز همچون در مورد هر کارگردان دیگری می توان هرگاه فرصتی دست داد فیلمهای قبلی او را دید و به اصطلاح این «فاصله را پر کرد». اما اگر بخواهیم بیشترین بهره را از هر فیلم کیارستمی ببریم معمولاً بهتر است در مورد فیلم قبلی آن و نیز روند کلی آثار این کارگردان اطلاعاتی داشته باشیم، بویژه که «معنای» فیلمهای کیارستمی با اهداف و شیوه ها و شرایط تولید آنها پیوندی ناگسستنی دارد. خلاصه اینکه هرچه وقت بیشتری را با فیلمهای کیارستمی بگذرانیم احتمال اینکه بهره فراوانی از آنها ببری بیشتر است. شاید از این سخن من چنین برداشت شود که تماشای یک فیلم بویژه فیلم «کوچکی» همچون ده این همه دردسر دارد، اما در واقع چنین نیست. نخست اینکه، فیلمهای کیارستمی فیلمهایی «دشوار» نیستند. البته قبول دارم برای کسانی که شناخت آنها از سینما به تدوین

تکنواری فیلم ۵

ISBN:978-964-363-414-8

9 789643 634148

۲۴۰۰ تومان